

Utjecaj demografskih promjena na hrvatsko gospodarstvo

Galić, Katharina

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:507076>

Rights / Prava: [In copyright](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2022-11-30**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

KATHARINA GALIĆ

**UTJECAJ DEMOGRAFSKIH PROMJENA NA
HRVATSKO GOSPODARSTVO**

Završni rad

Pula, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

KATHARINA GALIĆ

UTJECAJ DEMOGRAFSKIH PROMJENA NA HRVATSKO GOSPODARSTVO

Završni rad

JMBAG: ...0303065602....., redoviti student
Studijski smjer: Menadžment i poduzetništvo

Predmet: Uvod u makroekonomiju
Znanstveno područje: društvena znanost
Znanstveno polje: ekonomija
Znanstvena grana: makroekonomija
Mentor: Dean Sinković

Pula, 2020.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. KRETANJE STANOVNIŠTVA HRVATSKE.....	2
2.1. OSNOVNE ODREDNICE POPULACIJSKIH GIBANJA.....	2
2.2. PRIRODNO KRETANJE STANOVNIŠTVA.....	4
2.3. MIGRACIJSKA KRETANJA STANOVNIŠTVA TIJEKOM 20. STOLJEĆA U HRVATSKOJ.....	5
2.4. DEMOGRAFSKA TRANZICIJA U HRVATSKOJ.....	6
3. STRUKTURA STANOVNIŠTVA HRVATSKE.....	8
3.1. DOBNO-SPOLNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA.....	8
3.2. STRUKTURA STANOVNIŠTVA PREMA EKONOMSKOJ AKTIVNOSTI....	10
3.3. UTJECAJ DEMOGRAFSKOG STARENJA STANOVNIŠTVA NA TRŽIŠTE RADA.....	11
3.4. UTJECAJ DEMOGRAFSKIH PROMJENA NA MIROVINSKI SUSTAV.....	12
3.5. UTJECAJ STARENJA STANOVNIŠTVA NA POTROŠNJU I ŠTEDNJU....	14
4. TRŽIŠTE RADA.....	16
4.1. STATISTIČKO PRAĆENJE ZAPOSLENOSTI.....	18
4.2. UZROCI I VRSTE NEZAPOSLENOSTI.....	19
4.3. PRIKRIVENA ILI SKRIVENA NEZAPOSLENOST.....	20
4.4. SEZONSKA NEZAPOSLENOST.....	20
4.5. FRIKCIJSKA NEZAPOSLENOST.....	21
4.6. CIKLIČKA NEZAPOSLENOST.....	21
4.7. STRUKTURNA NEZAPOSLENOST.....	21
5. ZAKLJUČAK.....	23
6. SAŽETAK.....	24

1. UVOD

U ovom završnom radu ključna riječ je demografija. Demografija predstavlja znanost o stanovništvu. Točnije demografija je društvena znanost koja obuhvaća proučavanje broja i prostornog razmještaja, stanovništva, prirodnoga i mehaničkog kretanja stanovništva i promjene u demografskim socioekonomskim i ostalim strukturama stanovništva.

Jedan od najvažnijih ciljeva demografije je spoznaja zakonitosti razvoja stanovništva u određenim ekonomsko-društvenim uvjetima. Također demografiju možemo opisati kako prati kako se stanovništvo mijenja zbog rođenja, smrti, migracija te starenja.

Važno je napomenuti kako su glavni demografski pokazatelji: natalitet, mortalitet, fertilitet, migracije i slično.

U radu je korišten široki spektar dostupnih podataka i informacija sa statističkim informacijama za bolju analizu i izradu rada. Kako bi se prikazala bolja demografska kretanja u gospodarstvu Hrvatske korištene su baze podataka.

U ovom radu ćemo promatrati analizu ekonomskih posljedica koje nose demografske promjene. Promotrit ćemo utjecaj na potrošnju i mirovinski sustav.

<https://www.hkv.hr/izdvojeno/vai-prilozi/ostalo/prilozi-graana/32727-m-nosic-demografija-na-hrvatski-nacin.html>

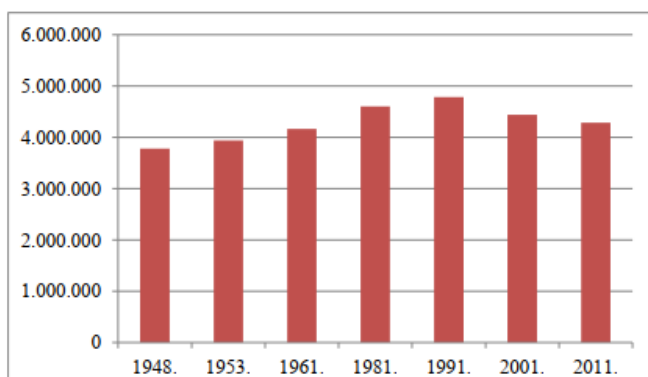
2. KRETANJE STANOVNIŠTVA HRVATSKE

2.1. OSNOVNE ODREDNICE POPULACIJSKIH GIBANJA

Prije svega objasniti ćemo pojam stanovništvo. Stanovništvo predstavlja specifičan skup osoba u kojem svaka od njih sudjeluje sa svojim posebnim obilježjima, koja čine osnovu na kojoj se formiraju strukture stanovništva. Glavna područja statističkih istraživanja su: dinamika populacije, plodnost, starost, smrtnost te ljudski kapital i tržište rada. Ovim studijama bave se: demografi, epidemiolozi, sociolozi, ekonomisti.

Ukupan broj stanovnika određene države ili naselja određuje se popisom stanovništva. Popis stanovništva je najvažniji demografski podatak. Sastoji se od metode prisutnog ili nazočnog stanovništva i metode stalnog stanovništva. Metoda prisutnog ili nazočnog stanovništva odnosi se na stanovnike koji se u tom trenutku nalaze na određenom području, bez obzira imaju li prebivalište ili ne. Dok metoda stalnog stanovništva odnosi se na stanovnike koji u trenutku popisa stanovništva imaju stalno prebivalište u određenom području bez obzira jeli osoba prisutna ili ne.

U Republici Hrvatskoj koristilo se načelo prisutnog stanovništva sve do drugog svjetskog rata, a nakon 1971. godine koristila se metoda stalnog stanovništva. U Hrvatskoj 2001. godine koristi se kombinirana koncepcija „stalno-prisutnog“ stanovništva. Zbog promjene statističke definicije ukupnog stanovništva, podaci Popisa 2011. godine nisu usporedivi s podacima iz 2001. godine.

Grafikon 1. Stanovništvo prema popisu 1948-2011.

Demografska bilanca prikazuje detaljan prikaz promjena u broju stanovnika. Sastoji se od dvije determinante, prirodne (natalitet, mortalitet) i mehaničke (migracije). P_t - broj stanovnika, obično jedne godine), P_0 - broj stanovnika početkom razdoblja, P -prirodni prirast i S_m - saldo migracija.

Jednadžba izgleda ovako:

$$P_t = P_0 \pm Pr \pm S_m$$

Prirodni prirast stanovništva predstavlja razliku između rodnosti i smrtnosti stanovništva u određenom vremenskom razdoblju.

$$Pr = N - M$$

To je najbolja indikacija koliko brzo neko stanovništvo raste tijekom godine. Nedostatak prirodnog prirasta je što ne uzima u obzir dobnu strukturu stanovništva.

Saldo migracija se definira kao razlika imigracije i emigracije.

$$S_m = I - E$$

Iz demografske bilance se može izvesti i pokazatelj relativne promjene odnosno stope kretanja stanovništva.

$$r_p = (N - M/P + I - E/P) * 1000$$

Definiranje temeljnih čimbenika populacijskih gibanja omogućuje nam da razlikujemo koji pridonose povećanju ili smanjenju stanovništva.

(Barić, V. 2016., str. 169.)

2.2. PRIRODNO KRETANJE STANOVNIŠTVA

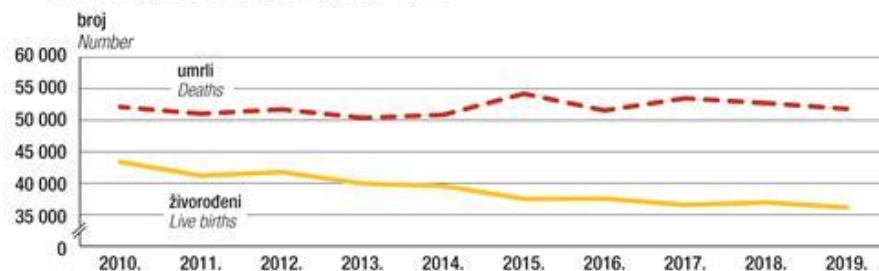
Natalitet predstavlja broj rođenja u nekoj populaciji u određenom vremenskom razdoblju. Demografski pokazatelji se najčešće prikazuju u promilima, tako stopa nataliteta pokazuje ukupan broj poroda na tisuću stanovnika neke zemlje. Stoga demografi umjesto stope ukupnog nataliteta služe se stopom nataliteta koja prikazuje broj živorođenih na tisuću stanovnika neke zemlje.

$$n = N/P * 100$$

Stopa mortaliteta označava broj umrlih u nekoj populaciji u određenom vremenskom razdoblju.

$$m = M/P * 100$$

G-1. PRIRODNO KRETANJE STANOVNIŠTVA OD 2010. DO 2019.
NATURAL CHANGE IN POPULATION, 2010 – 2019

Grafikon 2. Prirodno kretanje stanovništva od 2010. do 2019.

Izvor: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/07-01-01_01_2020.htm

Hrvatska pripada zemljama koje imaju niski natalitet, te veći mortalitet. Stopa nataliteta za 2019. godinu iznosila je 8,9. Dok je stopa mortaliteta također u 2019. godini iznosila 12,7. Stopa prirodnog prirasta u Hrvatskoj je bila negativna i iznosila je -3,9.

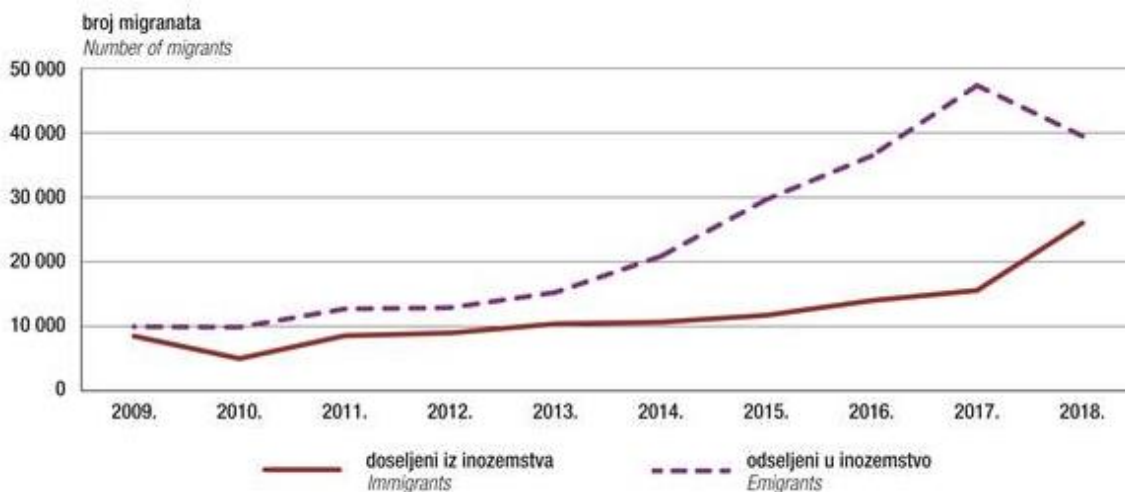
Reprodukcijski potencijal populacije promatra se pomoću stope ukupnog fertiliteta i opće stope fertiliteta. U Hrvatskoj obje stope su već dugo u opadanju. Razinu plodnosti stanovništva dobro opisuje totalna stopa fertiliteta.

Ona predstavlja vjerojatan prosječan broj živorođene djece koji bi rodila jedna „prosječna “ žena tijekom svog fertilnog razdoblja. U prosjeku su to žene od 15-49 godina. U razvijenim zemljama ta stopa iznosi 1,7, a u zemljama u razvoju 3,3. U Hrvatskoj iznosi 1,5 što ukazuje na sve manji udjel mlađe populacije.

2.3. MIGRACIJSKA KRETANJA STANOVNIŠTVA TIJEKOM 20. STOLJEĆA U HRVATSKOJ

Migracija je uz prirodno kretanja stanovništva glavna odrednica broja stanovnika na nekom području. Iza migracijskih kretanja stoje društveni, prirodni i ekonomski čimbenici. Prirodni su recimo epidemije, ratovi, vjerska nestabilnost, vremenske nepogode itd. Ekonomska migracija je kretanje stanovništva zbog siromaštva, gladi, boljih životnih uvjeta i slično. Ekonomski čimbenici u zemlji emigracije djeluju kao potisni ili pushfaktori (niske plaće, glad, siromaštvo, politički i religijski progon). Oni u zemlji imigracije kao privlačni ili pull faktori (bolja kvaliteta života, visok životni standard, mogućnost zaposlenja).

Za zemlje odredišta migracije donose ublažavanju nepovoljnih demografskih trendova, održavanje postojeće razine radne snage, rastu produktivnosti. Broj migranata u svijetu neprestano raste. Procjene UN-a da je u 2010. taj broj iznosio 214 milijuna ljudi, točnije 3% svjetske populacije živi u zemlji u kojoj nije rođeno. Ako o migraciji pričamo kao ljudskom kapitalu, one imaju negativne učinke na emitivne zemlje. „Odljev mozgova“ ide od slabije prema visokorazvijenim zemljama. Također odnosi se na migraciju visoko obrazovne radne snage u inozemstvo. Europa bilježi u 20. stoljeću pozitivan migracijski saldo, useljenim stanovništvom podržava svoj gospodarski razvoj i popunjava manjak zbog negativnog prirodnog prirasta. Hrvatska desetljećima bilježi negativan migracijski saldo.

Grafikon 3. Saldo migracije stanovništva Republike Hrvatske s inozemstvom od 2009.-2018.

Izvor: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/07-01-02_01_2019.htm

Točan broj migranata u Europi još nije poznat. Kao kriterij se uzima nacionalnost, a ne mjesto ili zemlja rođenja kao u nekim zemljama. Zbog ovih ili nekih drugih razloga podaci o migraciji su loše kvalitete ili su nedostupni, te neusporedivi.

2.4. DEMOGRAFSKA TRANZICIJA U HRVATSKOJ

Demografska tranzicija pokazuje razvoj stanovnika kao proces etapnoga razvoja. Kriterij podjele na etape i podetape stopa nataliteta i stope mortaliteta.

Razvoj stanovništva se dijeli na tri etape. Predtranzicijska etapa je prva etapa koju obilježava visoka stopa nataliteta i mortaliteta.

Etapa demografske tranzicije je druga etapa koja se dijeli se na tri podetape: ranu, centralnu i kasnu. Posttranzicijska etapa je treća etapa gdje su stope nataliteta i mortaliteta niske.

Proces demografske tranzicije započinje kada stopa mortaliteta trajno padne ispod 30 promila, a stopa nataliteta ostane na razini iznad 30 promila. Stopa mortaliteta u Hrvatskoj bila je visoka sve do 1880. godine nakon koje dolazi do pada ispod 30 promila te započinje proces demografske tranzicije.

Poslije 1930.godine stopa nataliteta pada ispod 30 promila i Hrvatska ulazi u proces tranzicije nataliteta. Proces završava 1980.godine kad je stopa nataliteta pala ispod 15 promila, te je Hrvatska zašla u posttranzicijsku etapu demografske tranzicije.

Wertheimer-Baletić smatra kako je Hrvatska danas u etapi svojevrsne „kvaziposttranzicije“. (Barić, V. 2016. , str. 178)

3. STRUKTURA STANOVNIŠTVA HRVATSKE

3.1. DOBNO-SPOLNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA

Struktura stanovništva podrazumijeva klasifikacije stanovništva pod određenim obilježjima: spolu, dobi, ekonomskoj aktivnosti, obrazovanju, nacionalnoj i vjerskoj pripadnosti. (Barić, V. 2016., str. 179) (OVDJE STAVI TOCKICE)

Spolna struktura je odnos između ženskog i muškog stanovništva čiji je uravnotežen odnos važan radi reprodukcije stanovništva.

Relativni pokazatelji spolne strukture su koeficijent maskuliniteta (k_m) koji se definira kao udio muškog stanovništva na tisuću žena te koeficijent feminiteta (k_f) kao udio ženskog stanovništva na tisuću muškaraca.

$$k_m = P_m / P_f * 1000$$

$$k_f = P_f / P_m * 1000$$

Bilježeno je kako se općenito rađa više muške djece, ali je smrtnost muške djece u prvim godinama života veća. Prosječno trajanje života žene dulje je od muškarca. U Hrvatskoj je u 2013. godini ukupni koeficijent maskuliniteta iznosio 933, a feminiteta 1072. (Barić, V. 216., 180)

Starosna struktura stanovništva pokazuje odnos stanovništva prema dobnim strukturama. Promatra se po dobnim skupinama: mlado (0-14), zrelo (15-64) i staro (65+) stanovništvo. Starosna struktura posljedica je prirodnih i mehaničkih čimbenika.

Prosječna starost stanovništva je aritmetička sredina starosti svih stanovnika neke zemlje. Prema podacima iz 1948. godine prosječna starost stanovništva bila je 30 godina, dok 2011. godine je prosječna starost stanovništva bila je 42 godine.

Indeks populacije je pokazatelj starosti populacije koji pokazuje udio starih više od 60 i više godina prema broju stanovnika mlađih od 20 godina života.

$$i_s = P(60+)/P(0-19) * 100$$

Hrvatska već od 1971. spada u skupinu zemalja sa starim stanovništvom, a prema popisu iz 2011. godine indeks je iznosio 115.

Koeficijent starosti prikazuje udio stanovništva staroga 60 i više godina u ukupnom stanovništvu.

$$X_s = P(60+)/P * 100$$

Rezultati koeficijenta starosti su u skladu s indeksom starenja. Hrvatska je 2011. godine imala 24,11. Nakon kritične razine od 12, smatra se da je stanovništvo promatrane zemlje počelo starjeti. Također vrijednost ovog pokazatelja Hrvatsku svrstava u skupinu zemalja sa starim stanovništvom.

Koeficijent dobne ovisnosti staračkog kontingenta računa se kao omjer stanovništva u postradnoj ($P(65+)$) i radnoj dobi ($P(15-64)$). Ovisnost starog stanovništva u Hrvatskoj je porasla s 10,6 u 1953. godini na 26,4 u 2011. godini, što predstavlja porast i ukazuje na veliku brzinu procesa starenja stanovništva u Hrvatskoj.

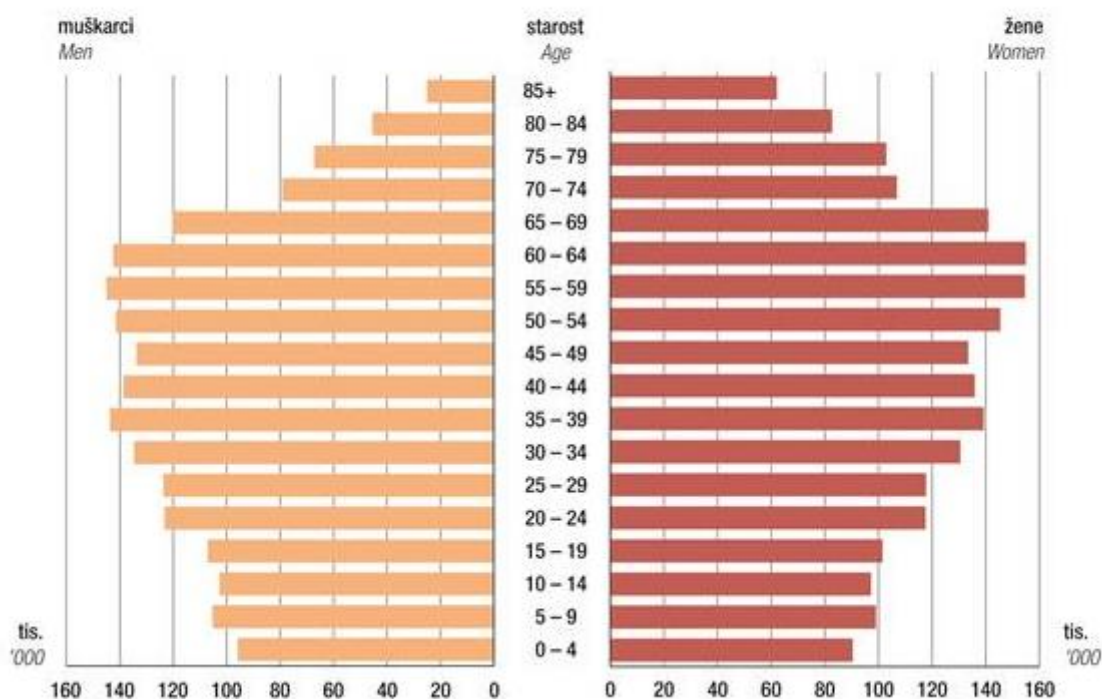
$$k_{d,m} = P(0-14)/P(15-64) * 100$$

Koeficijent ukupne dobne ovisnosti pokazuje odnos stanovništva izvan radne dobi i stanovništva u radnoj dobi.

$$K_d = P(0-14) + P(65+)/P(15-64) * 100$$

Koeficijent ukupne dobne ovisnosti 2011. godine iznosio je 49,1. Ovaj koeficijent se nije puno promijenio u odnosu na 1953. godinu, što znači da je jedna ekonomski ovisna osoba na dvije osobe u radnoj dobi. (Barić, V.2016., str. 182)

G-3. STANOVNIŠTVO REPUBLIKE HRVATSKE PREMA SPOLU I STAROSTI, PROCJENA SREDINOM 2018.
POPULATION OF REPUBLIC OF CROATIA, BY SEX AND AGE, MID-2018 ESTIMATE

Grafikon 4. Stanovništvo Hrvatske prema spolu i starosti, procjena sredinom 2018.

Izvor: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/07-01-03_01_2019.htm

Izvor: Nejašmić I., Toskić A., Starenje stanovništva u Hrvatskoj- sadašnje stanje perspektive, 26.7.2020.

3.2. STRUKTURA STANOVNIŠTVA PREMA EKONOMSKOJ AKTIVNOSTI

Stanovništvo prema ekonomskoj aktivnosti dijelimo na: ekonomski aktivno i ekonomski neaktivno stanovništvo. Pod obujmom aktivno stanovništva podrazumijeva se obujam ukupnog stanovništva i obujam radnog kontingenta i izvan radnog kontingenta. Radni kontigent stanovništva čini stanovništvo u dobi života koju s obzirom na fiziološku sposobnost rada u određenom radnom vremenu i s određenim stupnjem intenzivnosti, nazivamo radno sposobna dob.

Dobne granice za utvrđivanje radne dobi su najčešće između 15, 59 ili 64. godine. Izvan radnog kontingenta nalaze se osobe do navršениh 14 godina i osobe starije od 60 točnije 65 godina. U Hrvatskoj udjel stanovništva u pregradnoj dobi smanjen je sa 22,6% na 15,2%. Udjel radne dobi je ostao skoro isti, a iznosi 67%, a udio u postradnoj dobi porastao je sa 9,6% na 17,7%.

Pokazatelji reprodukcije radnog kontingenta su: koeficijent ulaska u radnu dob, koeficijent izlaska iz radne dobi te koeficijent zamjene.

Koeficijent ulaska u radnu dob pokazuje odnos broja osoba u dobi od 10 do 14 godina i radnog kontingenta. Smanjen je s 12,05 na 8,19.

Koeficijent izlaska pokazuje odnos broja osoba od 60 do 64 godine. Povećan je s 7,78 na 9,49.

Koeficijent zamjene pokazuje odnos između apsolutnog broja osoba koji pristižu u radni kontingent kao zamjena za one koji izlaze iz njega. Koeficijent se stalno smanjuje pa je tako sa 108,8 pao na 86 u razdoblju od 2001. do 2011. godine.

Vrlo važno obilježje radnog kontingenta da se ne poklapa, ni kvantitativno, ni kvalitativno s kontingentom radne snage. To je samo fiziološki demografski okvir za formiranje ponude rada. Ekonomski aktivno stanovništvo su osobe koje stvarno žele raditi ili stvarno rade. Ekonomski aktivno stanovništvo se poklapa s definicijom radne snage. Proučavanjem navedenih pokazatelja ekonomske aktivnosti stanovništva omogućava se točno određivanje dimenzije i volumena stvarnih i potencijalnih zbivanja na tržištu rada. (Barić, V.2016., str.185)

3.3. UTJECAJ DEMOGRAFSKOG STARENJA STANOVNIŠTVA NA TRŽIŠTE RADA

Problem demografskog starenja stanovništva je znakovit za posttranzicijsku etapu razvoja u kojoj se Hrvatska nalazi od 1980. godine. Niska stopa mortaliteta je uzrok negativnog kretanja hrvatskog stanovništva, te još niža stopa nataliteta hrvatskog stanovništva i njegovog demografskog starenja.

Proces demografskog starenja u Hrvatskoj analizira se brojnim već analiziranim pokazateljima: rastuća prosječna starost ukupnog stanovništva, indeksa starenja, koeficijenta starosti i koeficijenta dobne ovisnosti te prema iznimno malom i opadajućem udjelu mladih do 14 godina i sve većem udjelu starijeg stanovništva od 65 godina.

Gorući problem starenja stanovništva ukazuje na mogućnost sve skorijeg manjka radne snage u Hrvatskoj zbog toga što nizak natalitet implicira sve manji priljev stanovništva u fertilnu i radno sposobnu dob života. Trendovi neočekivano dugotrajnih i visokih stopa nezaposlenosti praćeni su teško objašnjivim pokazateljima participacije radne snage. Hrvatska pokazuje vrlo nizak stupanj participacije radne snage, otprilike 50%, što je svrstava među razvojno neuspješna gospodarstva s tržišno neučinkovitom alokacijom rada kao ključnog faktora ekonomske aktivnosti.

Osim problema tranzicije iz planskog u tržišno gospodarsko okruženje, neučinkovitoj alokaciji rada i visokoj nezaposlenosti doprinijeli su doktrinarni prijevori. U njima je predvodila neoklasična paradigma po kojoj su troškovi radne snage izdaci kao i sve druge u tržišnom privređivanju treba smanjiti.

3.4. UTJECAJ DEMOGRAFSKIH PROMJENA NA MIROVINSKI SUSTAV

Skup pravnih normi, financijskih i institucijalnih aranžmana kojima se regulira osiguranje rizika starosti, invalidnosti i gubitka hranitelja naziva se mirovinski sustav.

Dijelimo ga na: javni ili privatni

obvezni ili dobrovoljni

univerzalni ili utemeljeni na osiguranju zaposlenih

OVDJE TOČICE

Sustavi mirovinskog osiguranja dolaze pred velike izazove zbog starenja stanovništva koje je praćeno negativnim stopama prirodnog prirasta i rastom očekivanog trajanja života, te veći dio stanovnika odlazi u mirovinu u odnosu na dio koji ulazi u radni kontingent. Iz toga proizlaze sve veći javni izdaci za mirovine.

Zbog toga je nužno promijeniti reforme, kako bi fiskalni sustav bio u skladu s promijenjenom dobnom strukturom stanovništva.

Hrvatska je s provođenjem reforme mirovinskog osiguranja započela 1999.godine. kada je uvela zakon „Zakon o mirovinskom osiguranju“. Ovom reformom podigli su kriterije odlaska u mirovinu, točnije podignuta je starosna dob za odlazak u mirovinu te je produljeno razdoblje obračuna mirovine.

Također su pooštreni kriteriji za dobivanje invalidske mirovine te je izmijenjena mirovinska formula.

2002. godine uvedena su tri mirovinska stupa, s ciljem adresiranja problema vezanih uz problem održivosti sustava te socijalne sigurnosti budućih umirovljenika.

Prvi stup odnosi se na sustav obveznog mirovinskog osiguranja, odnosno mirovina „tekuće raspodjele“ ili međugeneracijske solidarnosti.

Drugi stup je sustav obveznog mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje privatnim mirovinskim fondovima.

Treći stup je sustav dobrovoljnog mirovinskog osiguranja na temelju individualne kapitalizirane štednje.

Dok su 1980. godine bila 4 zaposlena na jednog umirovljenika, danas sve manji broj zaposlenih izdvaja doprinose za sve veći broj umirovljenika. Ako se doprinosi ne povećaju to će biti sve niže mirovine, što će dovesti do drugih socijalnih problema.

Gotovo sve europske zemlje su posljednjih godina provele mirovinske reforme. U ovom smjeru idu i institucije Europske unije koje mirovinsku strategiju temelje na: rastu zaposlenosti, smanjivanju javnog duga i reformi mirovinskih sustava.

Mjere koje bi trebale dovesti mirovinski sustav do održavanja su rast mirovinskih doprinosa, podizanje starosne dobi odlaska u mirovinu, uvođenje mirovinskih fondova temeljenih na kapitaliziranoj štednji, te smanjenje iznosa mirovina. Niti jedna od nabrojanih mjera neće dovesti mirovinski sustav do održivosti ukoliko se nastavi negativno demografsko kretanje.

Hrvatske je uslijed ekonomske krize poduzela još mjera s ciljem financijske održivosti mirovinskog sustava. Glavna promjena je pomicanje dobne granice za odlazak žena u starosnu mirovinu, promjena uvjeta prijevremenog umirovljenja te planirano pomicanje dobne granice na 67 godina za oba spola.

Očekuje se dodatan snažan pritisak na održivost mirovinskog sustava, budući da će veliki kontigent stanovništva (tzv. baby boomeri) u sljedećih 15-20 godina u mirovinu. Sastavni dio nacionalnog programa demografskog razvitka su mjere provođenja populacijske politike s elementima pronatalitetne, redistribucijske i migracijske politike razvoja stanovništva. Hrvatska će se sa svim nepovoljnim značajkama demografskih procesa morati boriti odgovarajućim mjerama populacijske politike.

3.5. UTJECAJ STARENJA STANOVNIŠTVA NA POTROŠNJU I ŠTEDNJU

Strukturne promjene demografskog kapitala, starenje i smanjivanje broja stanovnika, za sobom povlače dugoročne posljedice u području nacionalne štednje i potrošnje te na ukupno nacionalno bogatstvo.

Ove posljedice razmatra teorija životnog ciklusa, a razradili su je Franco Modigliani i njegov učenik Richard Brumberg. Došli su na ideju da ljudi donose pametne odluke o tome koliko žele trošiti u svakoj životnoj dobi samo na temelju raspoloživih sredstava tijekom njihovog života.

Prema teoriji životnog ciklusa potrošnje, akumuliranjem i smanjivanjem svoje imovine, ljudi si mogu osigurati mirovinu i prilagoditi svoje obrasce potrošnje svojim potrebama u različitim razdobljima, neovisno o svojim primanjima u svakoj dobi. Teorija objašnjava i kako na početku mladi ljudi imaju malo bogatstva, te tijekom njihovog radnog vijeka to bogatstvo raste, a vrhunac bogatstva se doseže prije umirovljenja.

Nakon umirovljenja, uštedeno bogatstvo koristi se za plaćanje troškova života.

Tu imovinu koju troše umirovljenici opet stječu mlađe generacije u fazi akumulacije te na taj način bogatstvo kruži između generacija.

Teorija životnog ciklusa potrošnje postaje jasna ukoliko promotrimo ekonomiju u kojoj stanovništvo raste. Činjenica je kako stanovnici koji su stariji od 65 godina u načelu imaju veću graničnu sklonost potrošnji te će s porastom njihovog udjela rasti i prosječna potrošnja u gospodarstvu.

Teorija životnog ciklusa nastala je kao pretpostavka kako ne postoji mirovinski sustav međugeneracijske solidarnosti prema kojem sadašnje aktivno stanovništvo izdvaja doprinose koji se koriste kako bi se postojećim umirovljenicima isplalaćivale mirovine.

Hrvastku obilježava negativni trend smanjenja broja stanovnika pa prema teoriji životnog ciklusa potrošnje ti trendovi prijete smanjenjem ukupne štednje i veće potrošnje dotad akumuliranog bogatstva te negativnim neto uštedama dolazi do smanjenja stope ekonomskog rasta.

4. TRŽIŠTE RADA

Tržište rada je jedno od najsloženijih i najosjetljivijih tržišta. Hrvatsko tržište obilježava niska stopa ekonomske aktivnosti i zaposlenosti, promjene u sektorskoj strukturi radne snage i rastuća nezaposlenost. Također se Hrvatska dulje vrijeme suočava s nezaposlenošću mladih ljudi. Visoki ekonomski troškovi i rasipanje resursa ukazuju na ekonomski problem nezaposlenosti za hrvatsko gospodarstvo.

Nezaposlenost podrazumijeva ekonomski i društveni problem jer se poteškoće prenose i štetno djeluju na osjećaje ljudi te život obitelji.

Hrvatsko tržište rada obilježavaju: niska stopa aktivnosti stanovništva, visoka stopa nezaposlenosti, naglašen problem dugotrajne nezaposlenosti, visoka strukturalna neusklađenost ponude i potražnje.

Opadajuće stope nezaposlenosti povezane su s porastom otvorene nezaposlenosti i rastućom ekonomskom neaktivnošću, ranijim odlaskom u mirovinu, rastućim brojem socijalnih naknada za branitelje i invalide, rastućim udjelom neslužbenog gospodarstva i porastom učinka obeshrabrenih radnika.

Tržište rada označava ponudu i potražnju za radnicima, postupak pronalaženja zaposlenja, zapošljavanje, napredovanje, otkaze, čekanje na posao, konkurenciju u traženju posla i na samome poslu uspostavljanje ravnotežne razine nadnica na tom tržištu.

Na tržištu rada osnovni alati kojim se služimo su ponuda i potražnja. Na tržištu rada trguje se satima rada koje se ne mogu odvojiti od samog radnika. Promjene se događaju u srednjem roku s obzirom da cijena nije više konstantna.

Zaposlenici predstavljaju ponudbenu stranu, dok poslodavci predstavljaju potražnu stranu. Odluka o ponudi rada je složenija od ponude proizvoda na tržištu proizvoda. Zaposlenici se razlikuju prema vještinama, razini obrazovanja i dr. Kako bismo proizveli proizvode potreban nam je rad, a taj proizvod potražujemo jer od njega očekujemo neku korist.

Potražnja za određenom vrstom rada je izvedena iz funkcije potražnje za radom i naziva se još „izvedena potražnja“. Ljudi zbog fleksibilnosti rada ili rada od kuće moraju biti stalno zaposleni da bi zarađivali za život. Ekonomska struktura aktivnog stanovništva osnova je za proučavanje strukture ukupnog stanovništva. **Radno sposobno stanovništvo** obuhvaća starije od 15 i mlađe od 65 godina starosti koji su sposobni za zapošljavanje. **Potencijalne radne resurse** dobijemo ako izdvojimo zatvorenike i oružane radne snage iz radno sposobnog stanovništva.

Radna snaga ili ekonomski aktivno stanovništvo predstavlja zbroj zaposlenih i nezaposlenih osoba. Zaposleni se odnose na osobe koje u danom trenutku ili promatranom razdoblju imaju posao, a nezaposleni su osobe koje nemaju posao, ali aktivno sudjeluju u traženju posla.

Dobrovoljno nezaposlene osobe su osobe koju su odbile ponuđeni posao te su odabrale dalje tražiti posao. **Neaktivno stanovništvo** obuhvaća osobe do navršениh 15 godina i osobe u radno sposobnom stanovništvu koje nisu zaposlene ili nezaposlene.

Relevantni pokazatelji tržišta rada su: stopa ekonomske aktivnosti, stopa nezaposlenosti, stopa zaposlenosti.

Stopa ekonomske aktivnosti pokazuje postotni udio aktivnog stanovništva (radne snage) u radno sposobnom stanovništvu . Njom se prikazuje koliki dio radno sposobnog stanovništva je aktivno na tržištu rada.

Stopa nezaposlenosti prikazuje omjer broja nezaposlenih i aktivnog stanovništva . Ona pokazuje stanje gospodarstva, uspješnost gospodarske politike te je mjerilo težine socijalnih teškoća i razlika u društvu. Stopa zaposlenosti pokazuje postotni udio zaposlenih u radno sposobnom stanovništvu. Ona je statistički određeniji i objektivniji koncept od nezaposlenosti, lakše ju je definirati i mjeriti.

(Barić, V.2016., str.207)

4.1. STATISTIČKO PRAĆENJE ZAPOSLENOSTI

Postoje dva izvora podataka o kretanju zaposlenosti i nezaposlenosti:

Administrativni izvori, tj. podaci o zaposlenima i nezaposlenima koji se prikupljaju redovitim statističkim istraživanjima.

Podaci iz Ankete o radnoj snazi, provodi je državni zavod za statistiku koja je prvi put u Hrvatskoj provedena u studenom 1996.godine. Redovitim statističkim istraživanjima prikupljaju se registrirani podaci. (ovdje stavi pod 1 2 broj)

Registrirani podaci se prikupljaju administrativnim putem te redovitim statističkim istraživanjima. Podaci o zaposlenim osobama se prikupljaju putem evidencije DZS-a, dok podaci o nezaposlenim osobama se prikupljaju putem Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

Zaposleni su osobe koje su sve osobe koje su zasnovale radni odnos s poslodavcem, na određeno ili neodređeno vrijeme, neovisno o duljini radnog vremena i vlasništvu pravne osobe. U zaposlene osobe spadaju pripravnici, osobe na rodiljnome osobe i bolovanju te osobe koje su iz bilo koje razloga odsutne s posla do prekida radnog odnosa. Također tu spadaju i osobe koje rade u vlastitom podzeću, obrtu, trgovačkom društvu ili slobodnoj profesiji.

Sva poduzeća i ustanove u javnom ili privatnom sektoru moraju svaki mjesec dostaviti u posebnom obrascu dostaviti podatke o broju zaposlenih. U nezaposlene osobe spada registrirana nezaposlena osoba u dobi od 15 do 65 godina, koja nije u radnom odnosu, aktivno traži posao i raspoloživa je za rad. Pravo na novčanu naknadu za vrijeme nezaposlenosti stječe nezaposlena osoba koja u trenutku prestanka radnog odnosa ima najmanje 9 mjeseci rada u posljednjih 24 mjeseca.

Anketa o radnoj snazi je anketa o obilježjima tržišta rada provedena na uzorku kućanstva u Hrvatskoj. Cilj joj je prikupiti podatke o stanju i promjenama na tržištu rada Hrvatske, točnije o veličini, strukturi i obilježjima aktivnog i neaktivnog stanovništva. Anketa se provodi u skladu s metodološkim pravilima i načelima ILO-a, a to je preduvjet za dobivanje međunarodno usporedivih podataka iz područja tržišta rada koji omogućuju usporedbu Hrvatske s drugim zemljama.

Zaposleni prema anketi su osobe koje su u referentnom tjednu radile bez obzira na njihov formalni status i bez obzira na način plaćanja, a to mogu biti studenti, umirovljenici i kućanice.

Nezaposleni prema ovoj anketi su osobe koje nisu u referentnom tjednu obavljale nikakav posao za novac ili plaćanje u naturi, u posljednja 4 tjedna prije anketiranja aktivno su tražile posao i ponuđeni posao bi mogle početi obavljati u iduća 2 tjedna. Također ovoj skupini pripadaju i osobe koje su našle posao i u skoroj budućnosti nastupit će na posao. Razlike u brojčanim vrijednostima podataka o nezaposlenim i zaposlenim osobama mogu se vidjeti iz izvora i obuhvata administrativnih ili anketnih podataka.

Administrativni podaci temelje se na registru podataka. Podaci o registriranim zaposlenim osobama proizlaze iz podataka godišnjeg i mjesečnog istraživanja, koje obuhvaća 70% zaposlenih iz svakog odjeljka NKD-a 2007. (Barić. V,2016. str. 210) Rezultati Ankete o radnoj snazi procjenjuju se temeljem reprezentativnog statističkog uzorka privatnih kućanstava u zemlji.

4.2. UZROCI I VRSTE NEZAPOSLENOSTI

Nezaposlenost je pojam s kojim se susrećemo sve više u vrijeme globalne, financijske krize. Nije samo problem pojedinca koji su pogođeni tom krizom nego je problem i cijelog gospodarstva. Istraživanja bi trebalo usmjeriti na uzorke ove pojave. Susrećemo se i s nedobrovoljnom nezaposlenošću, koja se pojavljuje ako postoje kvalificirani radnici koji su voljni raditi po postojećim nadnicama, ali ne mogu naći zaposlenje. Dobrovoljno nezaposlenim osobama smatramo osobe koje su odbile ponuđeni posao i odabrale daljnje traženje posla nadajući se boljim uvjetima.

Uzrok nezaposlenosti navodi se nedostatak radnih mjesta na kojima bi se osobe mogle zaposliti. Istraživači i analitičari su pronašli brojne uzroke nezaposlenosti. Među njima treba ubrojati cikličke promjene u gospodarstvu, strukturne činitelje, nefleksibilno tržište rada, snagu sindikata, visoke beneficije za nezaposlenost, slabu mobilnost radne snage te povećanu mobilnost kapitala i drugo.

Ako ekonomija neke države raste ili pada to automatski utječe i na ostale zemlje. Radi toga je potrebno tražiti uzroke i na višoj razini od razine pojedine zemlje. Različiti tipovi nezaposlenosti nisu međusobno neovisni već se međusobno isprepliću.

4.3. PRIKRIVENA ILI SKRIVENA NEZAPOSLENOST

Postoje osobe koje se prema konceptu radne snage trenutno nalaze izvan tržišta rada, ali se pri povoljnijoj situaciji ili promjeni strukturnih uvjeta ponovno uključuju na tržište rada. U literaturi takvu situaciju nazivamo: „tihu rezerva, skrivena ili prikrivena nezaposlenost“. To su osobe koje bi htjele raditi, ali vjeruju da su poslovi tako rijetki i da traženje posla nema smisla. (Ehrenberg i Smith, 2015, str. 246)

„Tihu rezervu“ je važno uzeti u obzir pri proučavanju tržišta rada iz više razloga. Pri poboljšanju mogućnosti zapošljavanja u povoljnijem razdoblju poslovnog ciklusa te se osobe ponovno uključuju u traženje zaposlenja, a time i radnu snagu.

4.4. SEZONSKA NEZAPOSLENOST

Odnosi se na posljedicu snažnih varijacija gospodarskog procesa u određenim djelatnostima uvjetovanih klimatskim, tradicionalnim ili institucionalnim uvjetima, ukoliko se razdoblja zatišja ne mogu premostiti proizvodnjom za zalihe ili preraspodjelom radnog vremena. Ova nezaposlenost je slična nezaposlenosti smanjene potražnje ili cikličkoj nezaposlenosti, koja je potaknuta fluktuacijama u potražnji za radom. U slučaju sezonske nezaposlenosti, fluktuacije se mogu predvidjeti obzirom da slijede sustavno ponašanje tijekom godine. Uzrok sezonskih promjena razine nezaposlenosti može biti završetak školske godine, manja potražnja za poljoprivrednim radnicima nakon razdoblja sadnje sve do razdoblja žetve. U zimskim mjesecima smanjuje se potražnja za građevinskim radnicima. Također slične promjene događaju se u automobilske industriji ili industriji obuće tijekom kraćih prekida proizvodnje uslijed godišnje promjena modela alata za proizvodnju.

U Hrvatskoj su prisutne iznimne sezonske oscilacije te je prisutno sezonsko zapošljavanje tijekom ljetnih mjeseci. Posebice u djelatnostima prometa, poljoprivredi, šumarstvu i ribarstvu.

Postoji naknada za nezaposlene te za neke radnike zajedno sa znanjem da će ponovno biti zaposleni na kraju razdoblja smanjene potražnje može predstavljati razdoblje plaćenog odmora. Većini radnika ova situacija ne pogoduje jer naknade za nezaposlene čine obično manje od polovine bruto zarade nezaposlenih radnika. Poduzeća kako bi privukla radnike u sezonska zanimanja moraju plaćati veće nadnice kako bi im kompenzirali radobljje njihove nezaposlenosti.

4.5. FRIKCIJSKA NEZAPOSLENOST

To je nezaposlenost koja je kratkotrajna i zbog toga se ne smatra problematičnom. U svakom trenutku postoji relativno velika frikcijska nezaposlenost jer niti su svi aktivni tražitelji posla pronašli i prihvatili radno mjesto, niti su svi poslodavci popunili prazna radna mjesta. Ljudi stalno napuštaju poslove na kojima trenutačno rade da bi tražili nove poslove, traže nove poslova nakon što su izgubili staro zaposlenja, ponovno ulaze u radnu snagu, nakon razdoblje odustnosti. Također poslodavci neprestance traže zamjene za radnike koji su dali otkaz ili otišli u mirovinu, otpuštaju neke radnike u nadi da će pronaći bolje od njih.

4.6. CIKLIČKA NEZAPOSLENOST

Ciklička nezaposlenost je posljedica općeg nedostatka potražnje na tržištu roba i implicitno na tržištu rada. Javlja se kada je sveukupna potražnja za radom niska. Kad se smanjuju potražnja i proizvodnja, nezaposlenost se povećava. Nastaje u uvjetima ponovne ekspanzije gospodarstva i srednjoročna je pojava. U razdoblju recesije i depresije visoke stope nezaposlenosti prateća su pojava te potječu iz nedostatka agregatne potražnje koja prisiljava poduzeća da otpuste radnike.

4.7. STRUKTURNA NEZAPOSLENOST

Ona predstavlja dio nacionalne prirodne stope nezaposlenosti. Ova vrsta nezaposlenosti dijeli mnoga zajednička obilježja s frikcijskom nezaposlenošću, ali od nje se razlikuje zbog svoje dugotrajanosti točnije dugoročnih neravnoteža u potražnji i ponudi.

Može uključivati veliki trošak za strukturno nezaposlene osobe i velik trošak propuštenog otpusta za društvo. Ova nezaposlenost može proizaći iz nesklada između vještina koje se traže za raspoložive poslove i vještina što je imaju ljudi koji traže posao.

Može proizaći također i iz prostornog nesklada između smještaja poduzeća koja otvaraju nova radna mjesta i smještaja radnika koji nude svoj rad. U Hrvatskoj je od početka 90-ih prisutna strukturna nezaposlenost uzrokovana uslijed regionalnog nesklada i nesklada prema spolu i spremi.

5. ZAKLJUČAK

Zaključujemo kako je Republika Hrvatska u brojnim problemima, unatoč brojnim utjecajima demografskih kretanja na hrvatsko gospodarstvo kroz godine i razdoblja.

Cilj ovog rada bio je istražiti promjene koje demografski trendovi imaju na gospodarstvo. Glavni problemi koji se navode su utjecaj starenja stanovništva na ekonomski rast Hrvatske te emigracija stanovništva.

Starenjem stanovništva rastu ukupni društveni troškovi u mirovinskom sustavu te zdravstvenom osiguranju. Hrvatska se suočava s odlaskom mladih iz zemlje, ali i s nezaposlenošću.

Ako se taj trend nastavi Hrvatskoj prijeteći ogroman broj stare populacije, koja će biti sve siromašnija jer ako nema mladih ljudi nema tko doprinijeti sustavu svojim radom i samim time financirati mirovinski sustav, točnije cijeli proces neće funkcionirati kako treba.

6. SAŽETAK

U ovom radu objasnili smo kako demografija utječe na gospodarstvo u zemlji, točnije približno smo izdvojili bitne elemente i vrste demografije. Demografija je društvena znanost koja obuhvaća proučavanje broja stanovništva, kretanje stanovništva i promjene u demografskim socioekonomskim i ostalim stuktukturama stanovništva.

Također smo opisali gibanja populacije kroz godine i njihov utjecaj na gospodarstvo, te smo definirali osnovne demografske kategorije i analizirali osnovne odrednice kretanja stanovništva. Objasnili smo pojam tržišta rada i funkcioniranje institucija i politika na hrvatskom tržištu rada.

Promotрили smo utjecaj na potrošnju te mirovinski sustav. Također smo utvrdili mjere koje se donose na snagu za poboljšanje demografskog statusa zemlje.

Uvidjeli smo da se Hrvatska suočava sa sve većim postotkom nezaposlenošću mladih te njihovim odlaskom iz zemlje. Prikazali smo i glavni problem naše države, a to je utjecaj starenja stanovništva na ekonomski rast Hrvatske.

Uočili smo da je dosta prisutna i emigracija stanovništva.

LITERATURA: Barić, V. (2016) *Gospodarstvo Hrvatske* Zagreb
Živić, D. (2003) *Suvremene tendencije u razvoju stanovništva*
Hrvatske, Zagreb
DZS (2020) <https://www.dzs.hr/> (20.07.2020.)
HZMO (2020) <http://www.mirovinsko.hr/default.aspx> (20.07.2020.)
HZZ (2020) <http://www.hzz.hr> (25.07.2020.)
<https://hrcak.srce.hr/> (21.07.2020.)

<https://www.hkv.hr/> (19.07.2020.)

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1. Stanovništvo prema popisu 1948-2011.

Prirodno kretanje stanovništva od 2010. do 2019.

Grafikon 3. Saldo migracije stanovništva Republike Hrvatske s inozemnstvom od 2009.-2018.

Grafikon 4. Stanovništvo Hrvatske prema spolu i starosti, procjena sredinom 2018.